

"Bayquş və qarovulçu"nun müəllifinə MƏKTUB

Bəri başdan deyim ki, bu yazını yazmaq mənim üçün son də-rəcə ağır və həm də yük altına çiyin vermək kimi gəldi. Çünki oxuduğum bir hekayə bütün iç dünyamı ələk-vələk elədi. Uşaqlığım, kənddə keçən günlərim, daha çox da 30 il vətənsiz qaldığım zaman kəsiyi elə bil ki, bir anın içində gəlib durdu gözümün qabağında. Elə bil ki, yer qabardı və həmin o zaman kəsiyi yerin altından çıxdı üzə. Təsəvvür edin ki, normal bir düşüncə sahibi bu hekayəni oxuyanda mənim təkcə ifadə edəcəyim münasibətin özünü yox, həm də o münasibətə qədərki bütün zamanı ipə-sapa düzmək imkanını ovcunda sıxıb saxlaya bilməz. Bilirsiniz niyə? Mənə görə onu ovucda ona görə tutub saxlamaq mümkün deyil ki, hekayənin sənə, mənə, bütövlükdə oxucuya yaşatdığı heç də mif deyil. Bədii təxəyyülün bəhrəsi olsa da, o, həm də reallığın diktəsi, bir az da təsviridi. Və...

Ötən şənbə gününün "Ədəbiyyat" qəzetində yazıçı-publisist İmamverdi İsmayılovun "Bayquş və qarovulçu" hekayəsini oxudum. Həcmi cəmi 3 qəzet səhifəsidir. Amma ortaya qoyduğu və məni bir oxucu kimi həmin o mövzunun əhatə dairəsindən çıxmağa imkan verməyən müəllif qələmi o qədər nüanslardan ustalıqla bəhrələnir ki, hekayənin hər abzası, hər cümləsi mənə təkrar bir də oxu deyir. Çünki oxuduğum abzalardakı hadisələr və bu hadisələrin uzaq və yaxın keçmişlə bağlılığı, milli dəyərlərə söykənən inanc, üstəlik zaman-zaman qanımıza, ruhumuza hopmuş və bizimlə birlikdə bu günə gəlib çıxmış deyimlər, məsəllər, eləcə də miflərin özü o qədər yerində və dəqiqliyi ilə təqdim edilir ki, oxuduqca yaddaş da təzələnir. Sanki insan, bu məqamda isə oxucu olaraq mən yaddaşına yenilənmə əmrini verirəm. Ona görə də hekayənin çox sadə bir mövzusu, çox böyük bir həqiqəti asta-asta çatdırır bizə. Hər sətir, hər cümlə bir zamanı, bir həyat həqiqətini yavaş-yavaş vərəqlədir...

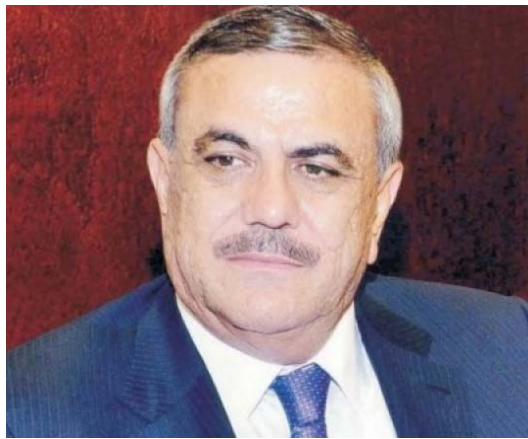
Hekayə adından da göründüyü kimi, iki ünvanın, qarovulçunun və bayquşun ayrı-ayrılıqda yaşantılarını və həm də ayrı-ayrılıqda dünyaya, insanlara, yerə, göyə, Allaha, bir sözlə, bütün kainata münasibətini və sonda həm də bir-birlərinə münasibətlərini təqdim edir bizə. Mən hekayənin adını oxuyanda Şeyx Nizamini xatırladım. Onun məşhur poemasındakı səhnələr yadıma düşdü. Lakin yazıçı-publisist İmamverdi İsmayılovun hekayəsinə qayıdanda burda tamamilə fərqli bir coğrafiyanın səyahətçisi oldum. Çünki hekayənin qəhrəmanı yaşlı bir kişi bayquşu öldürmək, məhv etmək tapşırığı alıb. Bax həmin o kişi bir bağda qarovulçu işləyir. Əslində bu bağın sahibi onun dostunun oğludur. Zamanında çox böyük imkanları olmuş qarovulçu həyatın burulğanında çox şeyləri itirib və günlərin birində dostunun oğlu buna ömrünü uzatmaq, başını qatmaq üçün gəlib bağda qarovulçu olmasını təklif edir. Özü də o qədər mehribanlığa, tam səmimiyyətə qarovulçu yox, burda birgə yaşamağı diləyib ondan. Dostunun ruhuna ehtiramını ifadə edən qarovulçu haqqın itirilmədiyini, insanlığın ölmədiyini bağ sahibinin təsəllisi kimi keçirir və Allahına şükürlər edir. Bağda tam sərbəst, istədiyi bir rahatlıqla yaşayır. O günə qədər ki, bağın olduğu ərazinin beş addımlığında, yeni iki ev aralığında bir bayquş peyda olur. Onun səsi bağ sahibini narahat edir, əsəbləşdirir və bir şəhər işə gedəndə qoca qarovulçuya bayquşu öldürməyi tapşırır. Bax, o andan başlayır bütün hekayənin cizgiləri. Mən burda başqa bir söz demək istəyirəm. Bax, həmin o andan başlayır baş vermiş və baş verəcək bütün hadisələrin ekranda bir-bir təqdimatı. Sanki kadrar gedir və kadr altı da yazıları oxumağa bütün diqqətimizi yönəldir. Çünki...

Bu qoca kişi bayquşun səsinə eşidəndən və tapşırıq alandan öz həyatını gətirir gözünün önünə. Qızının bir soysuza, heç vaxt qəbul etmədiyi bir gədəyə qoşulub qaçması, bununla da onun ata ömründən zərbə vurməsi, ana üreyini param-parça etməsi, bir sözlə, bir ailə faciə-dramının yaşanması, nəticədə qızı qoşulub qaçan ananın ömür-gün yoldaşının qolları üstündə dünyasını dəyişməsi, son pıçıldığında da qızını xatırlatması... Bu bir epizoddur. Yeni qarovulçunun həyat dramının bir epizodudur. Bu epizoddan sonra onun xoş günləri, nəvəsi ilə bağlı məqamlar gəlir. Amma burda da bir təzad var. Çünki nəvə babanı qınayır. Onun keçmişdən qopa bilməməsinə irad tutur və vurğulayır ki, bayquşu öldürmək lazım deyil. Bu, köhnə, yanlış bir inacdır. Bayquş əslində bayquşdu, öz həyatını yaşayır, qaranlıqda ova çıxır. Bax, bu məqamda babanın keçmiş inancları, keçmiş günlərindən gələn bayquş ulartısı onun daxilində bir savaşı açır, bu günə də dünyəvi üz-üzə gəlir. Bu məqamda növbəti epizod başlayır. O da üzbeüz bağın qarovulçusunun əyyaş həyatı, içki düşkünlüyü, bir insan kimi evə də, cəmiyyətə də, ailəyə də gərəksizliyi, məişəti, əxlaqı, bir sözlə, üfunət daşıyıcısı kimi təqdim olunur. Doğrudur, son anda o da qarovulçunun ona vəd etdiyi bir cəza arığına görə onunla birlikdə bayquşu öldürməyə hazır olduğunu bildirir...

Hekayənin bu epizodlarının fonunda isə müəllifin həm sətirləti, həm də birbaşa sərgilədiyi reallıq çıxır ortaya. Bu reallıq da Allahın yaratdıqlarının yer üzündə törətdikləridir. Yeni "törədənlərin" içərisində ən qəddarı, ən yirticisi, ən amansızı, hətta ən insafsız insanıdır. Çünki digər canlılar öz həyatlarını yaşayır, öz missiyalarını yerinə yetirirlər. Hətta öz balında boğulmaqda olan arı da səbirlə özünü təmizləyib, o balın içərisindən çıxır.

İnsan isə qurulanı, tikiləni, yaradılanı yerlə-yeksan edir, xarabaya çevirir. Təkcə yerin üstündə deyil, altında da, səmada da dağıtmağa meyllidir.

Bu mənada müəllif bizə bir sual ünvanlayır. Əgər insanın dağıtdığı hər bir yuva üçün, hər bir kənd, şəhər üçün Allah bir bayquş yaratmışdı, görəsən dünyada bayquşların sayını müəyyənləşdirmək mümkün olardı? Axı bayquşların sığındığı yeri onlara daha çox insanlar "bağışlayır". Tək-tək hallarda təbii fəlakət bayquşların işinə yarar. Deməli, bax, bu nöqtədə insanın bayquşun xidmətində olduğu da üzə çıxır. Ona görə də bayquş

insanın məzmununu da, mahiyyətini də bilir. Və insanı izlədikcə sanki onun fikirlərini oxuyur, içini görür və gecələr onu öldürmək üçün əlinə tufəng alıb gələn qarovulçunu da, onun əyyaş qonşusunu da bir az qəzəbli, bir az ittihamedici, bir az həqarətlə damğalayır. Yeni onların kimliyini, vücudunu sanki bəyan edir. Deyir ki, siz kimsiniz və etdiyiniz hərəkətin mahiyyətini, mənasını öz cılız ağınlızla, gülünc məntiqinizlə ört-basdır etməyə, haqq qazandırmaya çalışırsınız. Amma unudursunuz ki, mənə də Allah yaradıb, mənim də etdiklərim sizin girdiyiniz, bürüldüyünüz mələk donundakı xislətinizi didikləmək, hər kəsə göstərmək üçündür.

Bu yerdə bir anlıq sanki şok yaşayırsan. Çünki bayquşun dedikləri onu öldürməyə gədənərin əməllərindən daha önəmli və daha haqlıdır. Əslində burda mənə görə bayquşu öldürməyə getməzdən öncə qocanın gördüyü yuxu oxucunu sonluğa hazırlayır. Hekayənin necə bitəcəyinə kökləyir. Çünki o yuxusunda görür ki, bayquş onun qarşısına bir yumurlanmış, bükülmüş nəşə atır. Diqqətlə baxanda görür qızıdı. Tanınmaz və gözləri çıxarılmış halda olan qız atanı ittiham edir, niyə onu axtarmadığını, niyə üstündəki ləkəni yumadığını, niyə onu da, onu qaçıranı güllələmədiyini soruşur. Anasının vaxtsız ölümünə görə çekdiyi əzabı dilə gətirir. Atasına yaşatdığı töhmətə görə üzüldüyünü deyir. Bir sözlə, sanki qız etdiklərinin peşmanlığını yaşayır və bu peşmanlığını etiraf etməklə bərabər, həm də daha ağır və sərt cəzaya layiq olduğunu dilə gətirir. Bu məqamda onu yenə bayquş caynağına alıb aparır. Çünki o qız hərəkəti ilə atanın, ananın, doğulduğu ocağın bütün nizamını

pozur, bütün həyatını əzaba çevirib. Bayquş da onu yaşatdığı əzabların ödəliyini vermək üçün götürüb gedir.

Yuxudan ayılan ata nə qədər özünü toparlasa da, nə qədər müdrik kəlimələr, deyimlərə söykənsə də, içində bir dünyın qalır.

O dünyın ki, onu titrədir, onun əllərini əsdirir. Bayquşa tuşladığı tufəngi ovcunda saxlaya bilmir. Güllə açılır, həmin an ölmüş arvadı gəlib dayanır gözünün önündə. Deyir ki, sən nə etdin, ay kişi? Niyə ağ kəfenini qana boyadın...

Burada mütləq qeyd etməliyəm ki, müəllif, mənə görə hekayəyə bir az dastan, nağıl və bir az da fantastika elementləri qatır... İstifadə olunan atalar sözləri, məsələlər, alqış və qarğışlar folklorumuzun işığını hekayənin canına hopdurur... Və bir də bu hekayə mənim, sənə və bütövlükdə bizim bal kimi saf, ürəyə yatımlı, diqqət çəkən bir dil nümunəsidir... Oxuduqca, xüsusilə dialoqları izlədikcə mənə elə gəldi ki, kənddə adamların axşam-səhər cəmi olduğu ağac dibində, yaxud naxır yolunun üstündə edilən söhbətə qulaq asıram... Doğrudan da bütün detallar, yeni işlədilmiş sözlər yerinə düşməklə bərabər həm də vurğuladığım bal dilimizin bərbəkətəti.

Elə bu səbəbdəndir ki, müəllif hekayənin nağıl dilini məharətlə yüyrek edir.

Yeni oxucunu yorulmaqdan, darıxmaqdan uzaq tutur və cərəyan edən hadisənin cizgiləri özü oxucunu hadisənin şahidinə çevirir. Bu isə sonda oxucunun müəlliflə razılaşmasına şübhə yeri qoymur. Deməli, mən bir oxucu olaraq Bəy quşu haqlı sayıram...

Məhz bu səbəbdəndir ki, yazıçı-publisist İmamverdi İsmayılovun "Qarovulçu və bayquş" hekayəsini oxuyub öz-özümə bir ricət etdim:

- Doğulduğum kənddə çox nadir hallarda bayquş səsi eşidilirdi və onu da dərhal qovardıq. Amma 30 il o kənddə bayquş uladı. Mən onu qova bilmədim. Və hər dəfə kəndimdə bayquşun uladığını düşündəndə bunun bitməyən bir ağrı olacağına köklənirdim.

Amma zaman göstərdi ki, o kənddə, bütövlükdə bayquşların uladığı işğalda olan kəndlərimizi də necə xilas etmək mümkündür. Mümkün olmayanı Azərbaycan ordusu və onun baş komandanı gerçəkləşdirdi. Bu, mənim real tariximizə hekayənin təsiri ilə olan baxışımıdır. Amma hekayədəki reallıq isə dünənle bugünün üzleşməsidir, qarşılaşmasıdır. Ənənə ilə, miflə, dünyadakı xeyirxah və dağıdıcı güclərin baş-başa gəlməsidir. Bir tərəfdə dünyanı, həyatı xilas etmək istəyənlər, insanlara əl uzadanlar, digər tərəfdən dünyada mütləq güc olub şəriksiz sahiblik iddiası ilə dağıdanlar və deməli, bayquşlara şərait yarananlar...

Amma sonuncular unudur ki, onların etdiklərini bəy quşlar arzu etmir, istəmir!.. Bayquşlar istəyir!